

Oppgavetittel: Kan dyreforsøk forsvares?

Kandidat nr.: 30552

Antall ord: 2020

I denne oppgaven skal jeg ta hovedsakelig ta for meg spørsmålet om forsøk på dyr i det hele tatt kan forsvares, og hvilke grunnlag har man for at dyreforsøk kan tillates. Jeg skal også ta for meg sekundærspørsmålet under hvilke betingelser forsøk på dyr er moralsk rettferdiggjort? Disse spørsmålene skal jeg svare på ved hjelp av de to normative etiske teoriene; konsekvens- og deontologisk-etikk. Jeg skal også gå inn på de relevante sidene ved de etiske teoriene rundt dyreforsøk. Videre skal jeg fortelle om hvordan og hvilke forsøk på dyr blir gjort i Norge i dag, og hvilke retningslinjer som finnes.

I Norge i dag er det flere retningslinjer (forskere må bruke for å få gjennomføre dyreforsøk (Den nasjonale forskningsetiske komité for naturvitenskap og teknologi (NENT), 2019). Blant disse er at forskeren(e) skal respektere dyrs verdighet, og man skal behandle dyr som levende vesener. Man må se etter andre alternativer for å gjennomføre forsøk, og hvis det finnes alternativer skal dette prioriteres over dyreforsøk, eller kanskje utsette forsøket til det finnes andre gode løsninger. Man har også ansvar for at antall dyr brukt skal minimeres, og belastningen for dyrene skal også minimeres. De viktigste prinsippene blir samlet under de tre «R-ene»; replace, reduce og refine. Hvor replace står for et ansvar for å vurdere andre alternativer til dyreforsøk. Reduce er ansvar for å redusere antall dyr som blir brukt. Og refine er ansvaret man har får å ha best mulig dyrevelferd.

Retningslinjene er bygget på verdier som at dyr har en verdi, og at man ikke skal utnytte dyr for menneskets egen vinning. Forskere i dag utvikler stadig nye alternativer til dyreforsøk, men det finnes ikke nok alternativer i dag til å slutte med dyreforsøk. Et eksempel på dette er hvordan kreft spres i kroppen. (Louwe, 2016). Altså hvordan kreft utarter i kroppen og sprer seg til andre organer. Man har blant annet utviklet måter å dyrke celler, slik at man unngår å bruke dyr i forsøk. Men hvis man skal studere en prosessens eller utvikling av en sykdom i kroppen hvor man må bruke mer enn et organ har man enda ikke et alternativ, enn å bruke dyreforsøk. I Norge er det Mattilsynet som godkjenner dyreforsøk, og står ansvarlig for bruken av dyr i forsøk.

Konsekvensialisme, også ofte kalt utilitarismen har mye historie tilknyttet dyreforsøk, hvor de tidligere har hatt sterk kritikk av dyreforsøk. Konsekvensialismen er ikke én normativ etisk teori,

men heller en samling av teorier hvor utilitarismen er den viktigste. Utilitarismen handler i hovedsak om at det er konsekvensen av handlingen som sier noe om handlingen er god eller dårlig. De bruker også et prinsipp som går ut på å maksimere nytte, altså den handlingen som er mest god er den som medfører mest nytte. De mener også at man kan skal ta hensyn til alle parter som blir påvirket av handlingen, ikke bare den som utfører handlingen. Et annet viktig prinsipp innenfor utilitarismen, er at det ikke er kun mennesker sin nytte som er viktig. Mennesker og dyr sin nytte av handling skal prioriteres like mye. For å knytte det til oppgavens spørsmål om dyreforsøk, mener utilitarister at alle (inkludert), også dyr, skal inn i «regnestykket» for å finne ut hvilken konsekvens som medfører mest nytte.

Deontologisk etikk også kalt pliktetikk står i motsetning til konsekvensialismen.

I konsekvensialisme blir handlingenes godhet bestemt av konsekvensen, mens i deontologisk etikk blir handlingens godhet bestemt av normative lover om hva som er forbudt, tillatt og hva som kreves. Et annet poeng som er viktig innenfor deontologisk etikk er at man har flere moralske plikter mot sine nærmeste enn mot fremmede. En viktig filosof innenfor den deontologiske etikken er tyske filosofen Immanuel Kant. Han introduserte det kategoriske imperativ, hvor er viktig punkt er at man skal oppføre seg human. Man skal ikke bruke andre som kun et instrument for å oppnå noe. Men hvordan kan en utilitarist bestemme om en konsekvens er positiv eller negativ. Det mest brukte eksempelet her er Jermy Bentham's hedonistiske synpunkt; øke velværen i verden å minske smerte og lidelse.

Man kan stille seg spørsmålet om dyreforsøk i det hele tatt kan forsvares. Grunnet dyreforsøk har man greid å senke dødeligheten av leukemi fra 100% ned til 40-30% (Dyreavdelingen ved UiB, 2014). Dyr har også blitt brukt i smitteforsøk, sykdoms-diagnostikk og immunsystem-forskning. Man jobber også med forsøk som kommer dyr til gode. Man forsker blant annet på flere laksesykdommer, og utvikler vaksiner for laks. I tillegg har man brukt dyr i biologiforskning, som studerer balansen mellom dyr og planter i naturen. Ved å gjøre dette kan man få en innsikt i ulike økologiske sykluser. Altså i dag brukes dyreforsøk til mange ulike felter, som også kommer dyr til gode. Dyr blir også brukt i mange flere forskningsområder, og man kan se en tydelig nytte av dyreforsøk. Utilitarister mener som sagt at mennesker sin nytte skal telle like mye som dyr sine, og dyr ikke kan være utelatt fra «nytte-regnskapet». Så hvis man gjennomfører dyreforsøk,

da skal nytten man får ut av det, være større en smerten man påfører dyrene. Derfor kan en utilitarist si at hvis man f.eks. redder flere menneskeliv, enn antall dyreliv man tar, kan forsøket være moralsk riktig. Men her er det også flere nyanser, for hvis dyreforsøket påfører mye smerte eller frykt på dyrene vil det kanskje gjøre forsøket umoralsk. Et viktig punkt i retningslinjene for dyreforsøk var at man skulle prøve å finne alternativer til dyreforsøk. Så selv om et dyreforsøk hadde vært langt billigere enn et alternativ, ville en utilitarist mene at man skal gå for alternativet fordi dyret har en verdi i seg selv. Men på en annen side kan en utilitarist kan da forsvare dyreforsøk hvis produktet av forsøkene redder flere liv, og medbringer mer lykke, enn antall liv det tar, og smerten det medfører. Siden dyr sine interesser er like viktige som mennesker sine i utilitarismen, kan en utilitarist spørre seg om man heller skal utføre disse forsøkene på mennesker enn på dyr. For hvis nytten, og smerten dyr føler er lik som mennesker, er det jo ingenting som tilsier at dyr heller skal brukes enn mennesker. En majoritet i verden er nok enige om at det er mer umoralsk å utføre forsøk på mennesker enn på dyr, mens er utilitarist kan si at det er like umoralsk å utføre det på dyr.

Deontologiske etikere derimot mener at uansett konsekvens er handlingens godhet basert på moraliteten til handlingen. Og i motsetning til utilitarismen mener de ikke at dyr er like mye verdt som mennesker. Det er fordi din moralske plikt til bekjente er viktigere enn din moralske plikt til ukjente. Derfor kan mange pliktetikere mene at dyr er mindre viktige enn mennesker, og spesielt mennesker du kjenner. De handler også ut ifra dette at hvem som utfører handlingen også er viktig. I dag er forsøk på dyr som skader dyrevelferden¹ sett på som moralsk galt og det er ulovlig å utøve vold mot dyr (Landbruks- og matdepartementet , 2018). I deontologisk etikk er det riktigere viktigere enn det gode, og derfor er det viktigere for deontologiske etikere å følge de moralske normene, og lovene enn om forsøkene produserer mer nytte enn skade.

Tidligere har man drevet med dyreforsøk for den kosmetiske industrien, dette har nå blitt forbudt i EU og EØS. I dag brukes dyreforsøk for f.eks. grunnforskning, medisinsk forskning, produkttesting og undervisning. Men hvorfor er det slik at vi godkjenner noen typer dyreforsøk, men ikke andre? og hvilke grunnlag har man for å si at dyreforsøk skal være forbudt eller lovlige? Som vi har sett så er det både etiske retningslinjer og lover som sier noe om dyreforsøk, og legger til rette for et rammeverk for hva som tillates, og hva som ikke tillates. De fleste

¹Å påføre dyr uønsket fysisk skade, frykt eller død

mennesker i dag er enige med retningslinjene om at dyr er tenkende og sansende vesener, og at det er moralsk galt å skade dyr. Derfor vil nok også mange være i enige med pliktetikerne og si at dyreforsøk ikke burde gjennomføres. I 2013 ble alle typer dyreforsøk for den kosmetiske industrien forbudt i EU, mens i USA er det ingen regler som begrenser bruken av det, og i Kina er det påbudt med dyretesting (Dyrevernsalliansen, 2019). Kosmetikk² kan man kalle en slags «luksus»-industri og at den aldri vil kunne produsere nok nytte for å overveie skaden man gjør mot dyrene som testes. Derfor vil nok flere si at det alltid er umoralsk og aldri kan forsvares. Derimot er legemiddelindustrien, hvor man kan produsere livreddende medisin eller kurer mot diverse sykdommer, kanskje den industrien som er lettest å forsvare, og mest moralsk riktig, fordi man kan redde liv.

Et konkret og meget relevant eksempel på dyreforskning er smitteforsøk. Ved UiB har man utviklet en ny type mus som lett smittes, men ikke utvikler sykdommen. *«Disse forsøkene med mus er en viktig del av forskningen som tar sikte på å avdekke hvorfor kroppen er i stand til å skjule smitte. Samtidig gir forsøkene ny kunnskap som på kan føre til utviklingen av nye og effektive vaksiner [...]»* (Dyreavdelingen ved UiB, 2014). Slike forsøk vil nok ikke utsette dyrene for smerte, men kanskje psykiske traumer. Man har heller ikke andre alternativer, fordi mennesker ikke har den samme egenskapen, altså hvor man ikke utvikler sykdommen. Den stadig økende oppslutningen rundt dyrevern, som f.eks. enkeltpersoner som er vegetarianere, eller organisasjoner som PETA har ført til at flere mennesker i verden mener at dyreforsøk er umoralsk. Derfor vil en deontologisk etiker i dette konkrete eksempelet mene at smitteforskning av mus, mene at det er moralsk galt og ikke kan forsvares. Slike forsøk kan skape livreddende vaksiner mot sykdommer som tuberkulose hvor rundt 1,4 millioner dør hvert år av sykdommen (Taksdal, Drage, & Nordstoga, 2019). Derfor kan en utilitarist forsvare et slikt forsøk, siden forsøkene medfører mer nytte, enn smerten det påfører dyrene.

Dyreforsøk er en type forsøk som er godt kontrollert i EU og Norge. Dyr i dag blir sett på som tenkende og sansende vesener, og man kan ikke ignorere dyr sine interesser. Derfor har man gått vekk fra kosmetisk dyretesting som blir sett på som svært umoralsk, men man har fortsatt

² *«[...] [M]idler som brukes for å bevare og utvikle kroppens, hårets og særlig ansiktets skjønnhet, og fremheve individuelle særpreg.»* (Hoel, 2018)

dyreforsøk i forbindelse med f.eks. legemiddelindustrien som noen også ser på som umoralsk. Man driver med forsøk flere ulike typer forsøk som ikke bare har fordeler for mennesker, mer også for dyr. Det finnes allerede flere alternativer for dyreforsøk, men det gjenstår fortsatt mye, før man kan stoppe helt med forsøk på dyr. Utilitarister kan se på dyreforsøk som moralsk riktig hvis nytten det medfører er større en skaden det påfører dyrene. De tror ikke på konseptet menneskeverd, men at dyr og mennesker er like mye verdt og deres interesser skal prioriteres likt. Deontologiske etikere har et annet syn på dyreforsøk, fordi de mener at uansett konsekvens skal man alltid gjøre den mest moralsk riktige handlingen. Siden det å utsette dyr for smerte, frykt og død blir sett på som moralsk feil, og det er lovfestet vil ikke en pliktetiker kunne forsvare dyreforsøk i samme grad som utilitarister. Det som er vanskelig med å sette et klart ja eller nei til dyreforsøk er at det finnes så mange ulike varianter. Det kan være mengde dyr, type dyr, hva slags forsøk som blir utført, og i hvilken grad nytte forsøket medfører.

Kildehenvisning

- Den nasjonale forskningsetiske komité for naturvitenskap og teknologi (NENT). (2019, 02 11). *Etiske retningslinjer for bruk av dyr i forskning*. Hentet fra forskningsetikk.no: <https://www.forskningsetikk.no/retningslinjer/nat-tek/etiske-retningslinjer-for-bruk-av-dyr-i-forskning/>
- Landbruks- og matdepartementet . (2018, 07 20). *Lov om dyrevelferd*. Hentet fra lovdata.no: <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2009-06-19-97>
- Dyrevernsalliansen. (2019, 12 17). *Spørsmål og svar om dyretesting* . Hentet fra dyrevern.no: <https://dyrevern.no/dyreforsok/sporsmal-og-svar-om-dyretesting/>
- Hoel, M. L. (2018, 02 20). *kosmetikk*. Hentet fra snl.no: <https://snl.no/kosmetikk>
- Louwe, M. (2016, 01 24). *Dyreforsøk er fortsatt nødvendig*. Hentet fra forskning.no: <https://forskning.no/dyreforsok-forskningsetikk-kronikk/dyreforsok-er-fortsatt-nodvendig/1169428>
- Dyreavdelingen ved UiB. (2014, 02 17). *Nytten av dyreforsøk*. Hentet fra uib.no: <https://www.uib.no/fg/dyreavdelingen/66056/nytt-en-av-dyrefors%C3%B8k>
- Taksdal, M., Drage, M., & Nordstoga, I. (2019). *Tuberkulose*. Hentet fra lhl.no: https://www.lhl.no/lhl-internasjonalt/tuberkulose/?gclid=CjwKCAiAINf-BRB_EiwA2osbxVna9y108uf5OCv1FZqicVNOV54pPXGWkwBXQCzgUkyKPbjxILX XuhoCvRwQAvD_BwE